OIKEUSMINISTERIÖ

LAUSUNTO

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
Julkisoikeusyksikkö
LsN Heini Färkkilä

7.2.2022

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi valtion virkamieslain muuttamisesta (HE 187/2021 vp)

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa otsikkoasiassa. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi valtion virkamieslain (750/1994) säännöksiä ylimmän virkamiesjohdon sidonnaisuusilmoituksia ja eräitä vakinaistamista koskevia säännöksiä. Osaan karenssisopimuksia ehdotetaan rajoitusajan pidentämistä.

Oikeusministeriö on esityksen valmisteluvaiheessa antanut siitä lausunnon, jossa kiinnitettiin huomiota eräisiin ehdotettujen säännösten ja perusteluiden täsmentämistarpeisiin. Jatkovalmistelussa oikeusministeriön lausunto on otettu asianmukaisesti huomioon.

Tiedonantovelvollisuus (8 a §)

Säännöstä sidonnaisuuksia koskevasta tiedonantovelvollisuudesta muutettaisiin siten, ettei virkamiehellä itsellään olisi enää harkintavaltaa sen osalta, mitä tietoja sidonnaisuusilmoituksessa annetaan ja voiko annettavilla tiedoilla on merkitystä arvioitaessa hänen edellytyksiään hoitaa viran tai virkasuhteen tehtäviä.

Ehdotettua muutosta sille esitettyjen perusteluiden valossa on pidettävä tarpeellisena. Muutoksella toteutettaisiin GRECOn virkamiesten sidonnaisuusilmoituksia koskevia toimenpidesuosituksia. Ehdotettu muotoilu, jossa ilmoittajan harkintavalta tiedoista poistuisi, myös vastaisi paremmin sidonnaisuuksien ilmoittamiseen liittyvää tavoitetta ja sääntelyn tarkoitusta.

Rajoitusaika (44 a §:n 3 momentti)

Voimassaolevaa rajoitusaikaa (ns. karenssiaika) koskevaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että karenssisopimuksella rajoitusajaksi voitaisiin nykyisen kuuden kuukauden sijasta sopia enintään 12 kuukautta palvelussuhteen päättymisestä, kun sopimus tehdään valtionhallinnon ylimmän johdon virkaan ja Puolustusvoimien ns. erittelyvirkaan tai vastaavaan määräaikaiseen virkasuhteeseen nimitetyn tai nimitettäväksi esitettävän henkilön kanssa.

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköpostiosoite
Eteläesplanadi 10 HELSINKI	PL 25 00023 VALTIONEUVOSTO	02951 6001	09 1606 7730	oikeusministerio@om.fi

Säännös mahdollistaisi viranomaiselle mahdollisuuden sopia palvelussuhteen jälkeiseen aikaa sijoittuvasta nykyistä merkittävästi pidemmästä määräajasta, jonka aikana rajoitetaan virkamiehen oikeutta siirtyä toiseen palvelussuhteeseen tai tehtävään valtionhallinnon ulkopuolelle taikka oikeutta aloittaa elinkeinon- tai ammatinharjoittaminen tai ansiotoimintaan rinnastettava muu toiminta. Ehdotus siten merkitsee rajoitusta perustuslain 18 §:n 1 momentissa turvattuun elinkeinonvapauteen. Ehdotettua rajoitusajan pidennystä voidaan pitää merkittävänä sen kaksinkertaistaessa voimassaolevan rajoitusajan pituuden.

Voimassa oleva karenssiaikaa koskeva sääntely on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 35/2016 vp). Tuolloin valiokunta piti ehdotettua (HE 90/2016 vp) 12 kuukauden karenssiaikaa oikeasuhtaisena, täsmällisenä, tarkkarajaisena ja rajoituksella oli hyväksyttävä peruste. ”Rajoituksen ajallinen ulottuvuus on lakiehdotuksessa määritelty suhteellisuusvaatimuksen kannalta asianmukaisesti, ja rajoitusajalta maksettaisiin palkkaa vastaava korvaus.” (PeVL 35/2016 vp). Lakiehdotus oli käsiteltävissä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Hallintovaliokunta piti ehdotettua 12 kuukauden enimmäiskestoa liian pitkänä. Mietinnössä ehdotettu karenssiajan pituutta arvioitiin suhteessa työsopimuslain (55/2001) 3 luvun 5 §:ssä säädettyyn kilpailukieltosopimukseen, jonka enimmäispituus oli kuusi kuukautta. Kilpailukieltosopimuksessa ei tarvitse sopia korvauksesta, jos rajoitusaika on enintään 6 kuukautta. Jos työntekijälle maksetaan kohtuullinen korvaus, voidaan sopia enintään 12 kuukauden rajoitusajasta. Valiokunta katsoi, että esityksen tavoitteet voidaan valiokunnan näkemyksen mukaan toteuttaa lyhyemmälläkin enimmäisrajoitusajalla. (HaVM 17/2016 vp).

Käsiteltävänä olevassa esityksessä on aiempaan esitykseen verrattuna täsmällisemmin rajattu enintään 12 kuukauden karenssiaika mahdolliseksi ainoastaan tiettyihin ylimpään johtoon kuuluviin virkoihin, mikä lisää sääntelyn oikeasuhtaisuutta. Esityksessä on tehty asianmukaisesti selkoa karenssiajan pidentämisen hyväksyttävän perusteen ja rajoituksen välttämättömyyden osalta (s. 24).

Esityksessä on esitetty asianmukaiset perustelut ehdotetun rajoitusajan pidennykselle perusoikeuksien rajoitusedellytysten kannalta (oikeasuhtaisuus, hyväksyttävä syy, välttämättömyys) ja sääntely on täsmällistä ja tarkkarajaista. Oikeasuhtaisuutta lisää korvauksen lisäksi se, että rajoitusajan pituus on harkittava tapauskohtaisesti, ja tuossa harkinnassa otettaisiin huomioon hallintolain 6 luvun hyvän hallinnon perusteet (kuten oikeasuhtaisuus, tarkoitussidonnaisuus, tasapuolisuus). Esityksen perusteluiden ja PeVL 35/2016 vp valossa ehdotusta on pidettävä valtiosääntöisesti ongelmattomana.